

'Chemiecluster op stoom'

Actieplan chemiecluster Eemsdelta

Werkgroep versterking chemiecluster Eemsdelta

Maart 2014

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Inleiding.....	4
1.1. Aanleiding.....	4
1.2. De opdracht	4
1.3. Aanpak.....	5
2. Stevige veranderopgave.....	6
2.1. Eemsdelta anno 2014	6
2.2. Zwakke voedingsbodem voor (nieuw) ondernemerschap en innovatie	7
2.3. Eemsdelta 2030	7
2.4. Drie actielijnen voor een toekomstbestendig cluster	8
3. Acties.....	9
3.1. Oprichten Chemports Eemsdelta die gezamenlijke strategie uitvoert	9
3.2. Organiseren en versterken gemeenschappelijke utilities	10
3.3. Versnellen van investeringen van gereed liggende projecten	11
3.4. Branding en acquisitie	12
3.5. Investeren in kennis en ondernemerschap	12
3.6. Investeren in mensen	13
3.7. Aanpakken van belemmeringen in regelgeving	14
3.8. Verbreden en vergroenen door nieuwe investeringen mogelijk te maken	15
Bijlage 1. Werkgroepleden.....	17
Bijlage 2. Proces en bijeenkomsten.....	18
Bijlage 3. Beoordeling van het entrepreneurial ecosystem	19
Bijlage 4. Voorstel Utiliteiten Entiteit (SBE)	20
Bijlage 5. Ontvangen investeringsvoorstellen (aanvullend).....	24

Voorwoord

Het energie-intensieve chemiecluster Eemsdelta staat onder druk. Zonder verdere acties zal het cluster worden geconfronteerd met stagnatie en krimp. De bedrijven dienen, samen met overheden en kennisinstellingen, een koers uit te zetten die de Eemsdelta 'klaarstoomt' voor de toekomst.

Tegelijk stellen wij dat het chemiecluster Eemsdelta een goede uitgangspositie heeft om de uitdagingen het hoofd te bieden. Het cluster heeft veel potentieel en vernieuwingskracht. De gunstige ligging, de goede infrastructuur, de hoge arbeidsproductiviteit, en de nabijheid van groene grondstoffen maakt de Eemsdelta bij uitstek geschikt als toekomstbestendig en duurzaam chemiecluster. Dat gaat uiteraard niet vanzelf. Wij presenteren daarom een Actieplan dat koerst op een transitie, vanuit de kracht van het bestaande cluster. Behouden, versterken en vernieuwen zijn daarin de kernwoorden.

Wij bieden met dit Actieplan naast een langetermijnvisie voor het brede chemiecluster in 2030 tevens concrete acties waarvan sommige al op korte termijn effect sorteren. Het Actieplan geeft onder meer aan dat ondersteunende investeringen in de economische structuur nodig zijn om ervoor te zorgen dat bedrijven de Eemsdelta kiezen voor een fors aantal bedrijfsuitbreidingen en nieuwe investeringen. Deze keuze zal (op termijn) tot aanzienlijke additionele werkgelegenheid leiden.

Het Actieplan is tot stand gekomen na intensieve besprekingen met ondernemers, overheden, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en andere stakeholders. Centraal daarin stonden werkgelegenheid, verduurzaming, diversificatie, innovatie, (nieuw) ondernemerschap en randvoorwaarden gericht op economische structuurversterking. In zeer korte tijd hebben deze vertegenwoordigers vol overgave en energie gewerkt aan concrete plannen voor de regio. Dat geeft veel vertrouwen voor de uitvoering van de acties.

Rein Willems

Werkgroep versterking chemiecluster Eemsdelta

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Bedrijven in de chemische industrie werken in Nederland veelal samen in sterk geïntegreerde clusters. Deze samenwerking levert efficiencyvoordelen op waardoor de Nederlandse chemische industrie zich kan onderscheiden ten opzichte van de internationale concurrentie. Voor het concurrentievermogen van de clusters zijn de volgende elementen van belang:

- 1) het aantrekken van investeringen voor duurzame werkgelegenheid,
- 2) het optimaliseren van de fysieke infrastructuur,
- 3) het verbeteren van de aansluiting met publieke kennisinstellingen en
- 4) het verminderen van regeldruk binnen de clusters.¹

Het chemiecluster Eemsdelta is van cruciaal belang voor de regio. Het industriecomplex levert werkgelegenheid aan circa 2.250 directe en 3.400 indirecte arbeidskrachten. Gelet op de economische uitdagingen in de provincie Groningen, het belang van het chemiecluster Eemsdelta voor de economische structuur en het belang van voldoende aanbod van werkgelegenheid in Groningen hebben het Kabinet en de provincie Groningen besloten een publiek-private werkgroep in te stellen, die op zeer korte termijn een actieplan ontwikkelt gericht op de lange termijn economische structuurversterking en werkgelegenheid van het chemiecluster Eemsdelta. Minister Kamp van Economische Zaken en gedeputeerde Van Mastriigt van de provincie Groningen zijn gezamenlijk opdrachtgever van de werkgroep.

De werkgroep staat onder leiding van de heer Rein Willems. Deelnemers zijn de provincie Groningen, de Samenwerkende Bedrijven Eemsdelta, AkzoNobel, Groningen Seaports, Topteam Chemie, de ministeries van Financiën, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Economische Zaken en Infrastructuur en Milieu (zie bijlage 1).

1.2. De opdracht

De opdracht van de werkgroep is concrete voorstellen uit te werken die bijdragen aan een toekomstbestendige versterking van het chemiecluster Eemsdelta in brede zin. Nadruk ligt op diversificatie en verduurzaming van de economische activiteiten van het cluster en een sterkere koppeling met andere sectoren en activiteiten in de regio, gericht op het creëren van duurzame werkgelegenheid. De opdracht was ook te onderzoeken op welke wijze kan worden samengewerkt met de op te richten Economic Board.

Centrale vragen zijn:

- Wat zijn de uitdagingen voor het chemiecluster Eemsdelta?
- Waar liggen kansen voor economische structuurversterking?
- Wat betekent dit voor de strategie?
- Welke acties moeten worden ondernomen om daar te komen?

¹ Kamerbrief Structuurversterking chemiecluster Eemsdelta en stand van zaken Aldel (5 februari 2014)

1.3. Aanpak

Om te komen tot dit Actieplan heeft de werkgroep (bijlage 1 en 2) intensief gebruikt gemaakt van kennis en kunde van ondernemers van het chemiecluster en de regio, onderwijs- en kennisinstellingen, bestuurders, mogelijke investeerders en andere stakeholders. Daartoe zijn de volgende stappen gezet:

1. Verkennende gesprekken met ondernemers, kennisinstellingen, overheden en stakeholders
2. Formulering van visie, strategie en randvoorwaarden
3. Inventarisatie en toetsing op haalbaarheid van de investeringsprojecten
4. Dialoog met stakeholders over de contouren van het Actieplan
5. Opstellen van het Actieplan

2. Stevige veranderopgave

2.1. Eemsdelta anno 2014

Het chemiecluster Eemsdelta onderscheidt zich door een sterke focus op basischemie uitgaande van aardgas, zout en lokale elektriciteitsproductie. Producten zijn onder meer chloorhoudende bouwstenen voor de chemische industrie, industriële vezels, methanol en siliciumcarbide. Het chemiecluster Eemsdelta is goed voor zo'n vijftien procent van de totale Nederlandse chemieproductie.² Daarmee is het een belangrijke pijler van de noordelijke economie en de Eemsdelta in het bijzonder.

Figuur 1: Het chemiecluster Eemsdelta

Noord Nederland kenmerkt zich door twee grote concentraties van chemische industrie, rond de Eemsdelta en rond de gemeente Emmen. Beide clusters zijn complementair aan elkaar. Het Chemiepark Delfzijl is een klassiek voorbeeld van een chemisch cluster waarin bedrijven onderling grondstoffen uitwisselen en voorzieningen (onderhoud, beveiliging) en faciliteiten (perslucht- en stikstofleidingen, elektriciteit en stoom, logistiek) delen. Het ligt nabij de chemieconcentratie in Emmen maar ook bij relevante bedrijvigheid in Duitsland. Het Chemiepark ligt in een omgeving met een sterk agrocluster. Bedrijven investeren in continue verbetering van productieprocessen en behoren in termen van efficiëntie tot de top van de industrie. De arbeidsproductiviteit is hoog en stelt bedrijven in staat de arbeidskosten per eenheid van product te beheersen.

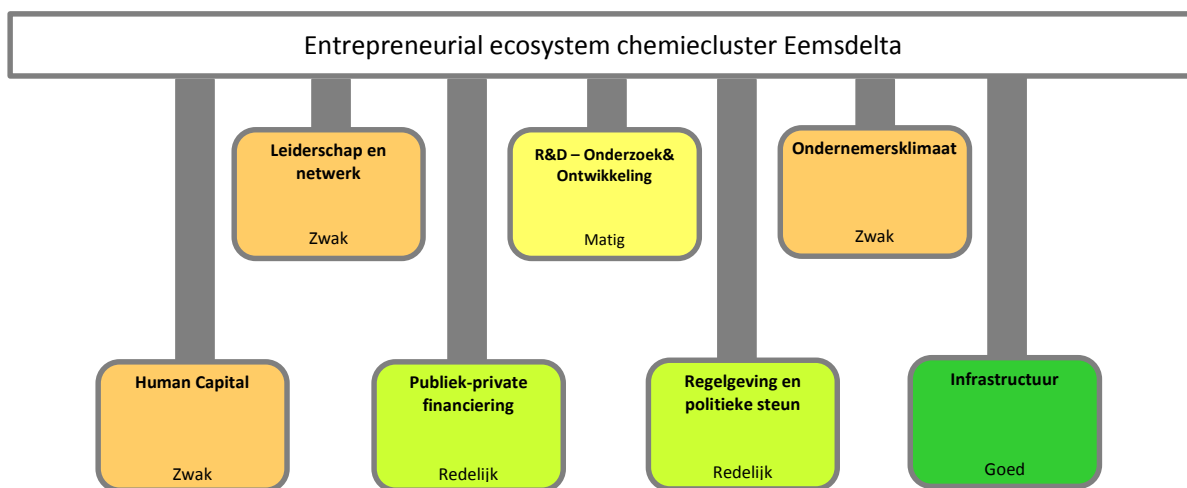
In de afgelopen jaren is de positie van de bedrijven verslechterd door concurrentie met landen waar gas- en elektriciteitsprijzen relatief laag zijn (Midden-Oosten) of recentelijk zijn gedaald (Noord-Amerika,

² Factsheets Research and Innovation, Strategy for Smart Specialization (RIS3) Noord-Nederland (2013).

schaliegas). Daarnaast ervaart de energie-intensieve industrie nu concurrentienadeel door verschillen in energiepolitiek binnen Europa. Gegeven dit concurrentienadeel wordt breed gedeeld dat zonder verdere acties de Eemsdelta zal worden geconfronteerd met stagnatie en op termijn krimp.

2.2. Zwakke voedingsbodem voor (nieuw) ondernemerschap en innovatie

Voor de langere termijn is het voor een kennisintensieve sector als de chemie tevens van belang dat er een stevige basis is voor ondernemerschap en innovatie. Wij hebben dit 'entrepreneurial ecosystem' van het chemiecluster Eemsdelta in kaart gebracht aan de hand van zeven pijlers.

Figuur 2: Pijlers 'entrepreneurial ecosystem'

Uit onze analyse blijkt dat er een zwakke voedingsbodem is voor ondernemerschap en innovatie. Dit manifesteert zich vooral ten aanzien van human capital, leiderschap en netwerk en ondernemerschap en ondernemersklimaat (voor een toelichting verwijzen wij naar bijlage 3).

2.3. Eemsdelta 2030

De werkgroep heeft intensieve gesprekken gevoerd met ondernemers, overheden, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en andere stakeholders. Centraal daarin stonden werkgelegenheid, verduurzaming, diversificatie, innovatie, (nieuw) ondernemerschap, en randvoorwaarden gericht op economische structuurversterking. Dit heeft geleid tot de volgende visie voor de Eemsdelta in 2030:

In 2030 is de Eemsdelta een sterk chemiecluster met basischemie en een breder portfolio aan chemische producten ontleend aan groene grondstoffen ('bio-based'). Door integratie met restproducten- en stoffen uit de recycling en energiesector is de productie verdergaand verduurzaamd. Het gebied onderscheidt zich door een unieke samenwerking tussen chemie-, energie- en agrobédrijven. Een belangrijke pijler van toekomstige concurrentiekracht is het benutten van het fluctuerend aanbod aan regionaal geproduceerde windenergie. Verder staat de Eemsdelta in 2030 bekend als een broedplaats voor nieuwe ondernemingen die gebruik maken van regionale innovatiefaciliteiten en samenwerking met kennisinstellingen. De Eemsdelta is in 2030 een krachtige motor voor regionale economische bloei en werkgelegenheid.

2.4. Drie actielijnen voor een toekomstbestendig cluster

Realisatie van de visie voor de Eemsdelta vraagt om concrete acties, nu en in de komende jaren. We onderscheiden drie actielijnen, die in meer detail beschreven worden in hoofdstuk 3.

- **Behouden.** Het verzekeren van de continuïteit van de huidige bedrijven in het chemiecluster is essentieel. Door slimme procesoplossingen, gerichte investeringen in infrastructuur en het wegnemen van belemmerende regelgeving wordt de concurrentiepositie versterkt en werkgelegenheid behouden.
- **Versterken.** Het collectief organiseren van voorzieningen (utilities en logistieke faciliteiten) verhoogt de aantrekkelijkheid van de Eemsdelta als locatie waar bestaande chemiebedrijven uitbreiden en nieuwe bedrijven zich vestigen. Benutting, waar technisch mogelijk, van fluctuerend energieaanbod biedt kansen voor energie-intensieve bedrijven. De arbeidsproductiviteit is een wervende factor. Door acquisitie van nieuwe bedrijven die aanvullen op het cluster of doorbouwen op de clustersterkte wordt de concurrentiekracht van het cluster vergroot en worden nieuwe banen gecreëerd.
- **Vernieuwen.** Om de stap te kunnen zetten naar een breder portfolio op basis van groene grondstoffen wordt geïnvesteerd in het 'entrepreneurial ecosystem'. Concreet gaat het om het versterken van de samenwerking tussen bedrijven en de kennisinstellingen in de regio, het stimuleren van innovatief ondernemerschap en het gericht investeren in opleiding en training van medewerkers. De regio kan daardoor een rol spelen in de verbinding tussen de topsectoren chemie, agro&food en energie.³

Deze actielijnen zijn uitgewerkt in concrete acties in het volgende hoofdstuk en zijn gebaseerd op de sterkten en zwakten van het huidige cluster. Elders in het land zien we krachtige clusters als Brainport en Chemelot waar bedrijven een leidende rol hebben en met elkaar, kennisinstellingen en overheden tot een gemeenschappelijke toekomstvisie komen, met onderwijs, onderzoek en R&D inspelen op maatschappelijke en commerciële uitdagingen, faciliteiten (inclusief utilities) gezamenlijk organiseren en actief op zoek gaan naar bedrijven die een aanvulling zouden zijn op het huidige cluster. Wij zien dat ook als kans voor de Eemsdelta en zien bij de meest betrokkenen de bereidheid dat ook vorm te gaan geven. Gelet op de urgentie in de Eemsdelta is het zaak daar snel mee te starten.

³ New Earth, New Chemistry – Actieagenda Topsector Chemie (2011)

3. Acties

Voor het behoud, de versterking en vernieuwing van het chemiecluster zijn verschillende acties nodig op zowel de korte als de (middel)lange termijn. Voor een belangrijk deel gaat het om acties die de bedrijven en kennisinstellingen zelf uitvoeren en waarvoor reeds projectvoorstellen zijn gepresenteerd. Ook zijn er actielijnen in de randvoorwaardelijke sfeer, waar er een rol ligt voor de overheid of organisaties.

Het Actieplan omvat acht acties. Deze geven daarmee invulling aan de zeven pijlers van het entrepreneurial ecosystem.

Behouden en versterken

1. Oprichten Chemports Eemsdelta die gezamenlijke strategie uitvoert
2. Organiseren en versterken gemeenschappelijke utilities
3. Versnellen van investeringen van gereed liggende projecten

Versterken en vernieuwen

4. Branding en acquisitie
5. Investeren in kennis en ondernemerschap
6. Investeren in mensen
7. Aanpakken van belemmeringen in regelgeving

Vernieuwen

8. Verbreden en vergroenen door nieuwe investeringen mogelijk te maken

3.1. Oprichten Chemports Eemsdelta die gezamenlijke strategie uitvoert

Er komt een triple helix (bedrijven, kennisinstellingen, overheid) regieorganisatie 'Chemports Eemsdelta' die de strategische koers ontwikkelt. Deze koers is richtinggevend voor acquisitie, investeringen, onderzoek en opleidingen.

Het is noodzakelijk om de leiderschapsrol te versterken door een organisatie die proactief leiding geeft aan het verwezenlijken van de strategische ambities van het cluster en daarin een initiërende en coördinerende rol speelt. Andere clusters en regio's werken met een triple helix bestuur en dat is ook in de Eemsdelta nodig. Er is in de Eemsdelta behoefte aan leiderschap op de driehoek bedrijfsleven-overheid-kennisinstellingen om daarmee kansen op innovatie en verbreding te benutten. Dit leiderschap moet komen van personen met voldoende expertise van en draagvlak in het gebied. Chemports Eemsdelta krijgt een triple helix bestuur dat een regisserende rol heeft in de gezamenlijke uitvoering van de Utilities Entiteit, de strategie en de acquisitie. Deze triple helix structuur vergt voorbereiding en acties op de korte termijn. Daarom adviseert de werkgroep om binnen twee weken een clustercommissaris aan te stellen die twee taken krijgt:

1. Stimuleren van de oprichting en inrichting van de Utiliteiten Entiteit (zie paragraaf 3.2)
2. Ondersteunen van individuele investeringsvoorstellen

Chemports Eemsdelta wordt daarmee een zelfstandige organisatie voor dit gebied en dit cluster. Zij kan voorstellen aanbieden aan de op te richten Economic Board, die de gehele provincie Groningen en alle sectoren zal beslaan.

Aanbeveling:

GSP en SBE stellen een clustercommissaris aan. Deze clustercommissaris gaat de regieorganisatie inrichten in afstemming met een tijdelijke stuurgroep (na instelling van de regieorganisatie rapporteert de clustercommissaris aan het triple helix bestuur daarvan). AkzoNobel neemt als leidende speler haar verantwoordelijkheid om de start van de nieuwe organisatie mogelijk te maken.

3.2. Organiseren en versterken gemeenschappelijke utiliteiten

De verantwoordelijkheid voor de utiliteiten van het chemiecluster Eemsdelta wordt centraal belegd. Regie en beheer vinden plaats in een op te richten Utiliteiten Entiteit (UE). De voorzieningen van de UE worden betaald door de afnemers. Indien er sprake is van een onrendabele top kan er een beroep worden gedaan op overheden.

De beschikbaarheid van collectieve, betrouwbare en betaalbare utiliteiten en onderlinge verbindingen zorgen voor samenhang, kostenverlaging, flexibiliteit en een lagere milieubelasting. Daarnaast versterkt een UE het vestigingsklimaat in de Eemsdelta. Het belang van ontwikkeling en beheer van utiliteiten is bedrijfsoverstijgend. De benodigde investeringen en afstemming vragen om regie en onafhankelijk beheer van infrastructuur.

- a. De utiliteiten die nu door AkzoNobel worden beheerd, worden overgedragen aan een op te richten entiteit. We verwachten dat deze utiliteiten betaald kunnen worden uit de prijs die aan de afnemers in rekening wordt gebracht. Er moet een transitieplan worden uitgewerkt en een financier worden gevonden die de overdracht van equity aan de nieuwe eigenaar mogelijk maakt. Dit leidt tot behoud van tenminste 100 arbeidsplaatsen.
- b. Er zijn daarnaast op korte termijn (binnen 2 jaar) investeringen nodig in de integratie van het stoomgrid, de realisatie van de buizenzone Eemsdelta, industriewater en een syngasnetwerk. In totaal gaat het om een investering van €27,3 miljoen (syngas, industriewater, en buizenzone) en een totaal mogelijke onrendabele top van €11,5 miljoen (volgens opgave SBE). Daarnaast is er mogelijk nog een onrendabele top voor het stoomnet (totale investering €24 miljoen, volgens opgave AkzoNobel). Het stoomnet wordt gebruikt voor een biomassacentrale die wordt omgebouwd naar een hoger efficiënte biomassacentrale die naast elektriciteit ook competitieve stoom kan leveren. Voor deze totale investeringen zullen concrete voorstellen worden voorbereid door de op te richten Utilities Entiteit. Feitelijk betekent dit het toepasbaar maken van de SDE+ regeling voor stoomproductie naast stroomproductie (hiervoor dient de MEP omgezet te worden).
- c. Op middellange termijn (2 tot 5 jaar) kan de infrastructuur verder versterkt worden door investeringen in het lokale elektriciteitsnet, een restwarmtedistributienet en een biomassahub alsmede door een mogelijke aansluiting met het Duitse elektriciteitsnet.

Door uitbreiding van het aanbod groeit de werkgelegenheid bij de Utiliteiten Entiteit in de loop van vijf jaar met tenminste 100 personen.⁴

Aanbeveling:

Afspraken over de organisatie voor regie en beheer van utiliteiten in de Eemsdelta worden momenteel uitgewerkt door GSP en SBE in het Masterplan Utilities (gereed medio april 2014) en met de huidige

⁴ Wanneer in dit rapport de werkgelegenheid bij nieuwe bedrijven of nieuwe projecten genoemd wordt, is dat exclusief de werkgelegenheid die tijdelijk ontstaat bij bouw en installatie.

eigenaar van veel utilities, AkzoNobel. Dit moet leiden tot de oprichting van de UE onder regie van Chemports Eemdelta. De werkgroep adviseert de overheid de mogelijkheid te bieden om een MEP-beschikking om te zetten in een SDE+ beschikking, zodat stoom binnen de regeling valt.

3.3. Versnellen van investeringen van gereed liggende projecten

Door onder meer betere en goedkopere utilities wordt bestaande werkgelegenheid behouden en kunnen bestaande en nieuwe bedrijven hun investeringen versneld realiseren.

De werkgroep heeft een twintigtal investeringsprojecten aangereikt gekregen. Naar het voorlopige oordeel van de werkgroep zijn er tien in de investeringsfase en dus voldoende concreet om investeringsbeslissingen over te nemen. Van deze tien voorstellen zijn er zeven die al op korte termijn gerealiseerd kunnen worden, zonder een additionele rol van de overheid (in de tabel de cel linksonder). Deze projecten leiden tot circa 50 extra banen.⁵ Van deze zeven investeringsvoorstellen betreffen er twee investeringen van AkzoNobel (in chloor en MCA) die mogelijk worden bij overdracht van de utilities van AkzoNobel aan de nieuwe Utiliteiten Entiteit, waaronder de te installeren stoomleiding.

Verder zijn er drie projecten waarbij de overheid een faciliterende rol kan spelen door gesprekken te voeren over de voorliggende voorstellen, haar instrumentarium in te zetten en te ondersteunen bij het vinden van financiering. Deze projecten leiden tot circa 20 extra banen.⁶

De andere voorstellen in de tabel die nu in de conceptfase zitten, dragen alle bij aan vergroening van het cluster en komen aan de orde in paragraaf 3.8.

Fase investeringsvoorstel	Private sector	Private sector, plus faciliterende rol overheid	Leidende rol Chemports Eemdelta
Idee		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Elektriciteit → waterstof ➤ Green Grid (Heveskes) 	➤ Bio Hub
Concept	<ul style="list-style-type: none"> ➤ BioBTX ➤ Groen azijnzuur (AkzoNobel) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Woodspirit ➤ TSM ➤ HarvestaGG 	➤ Utiliteiten entiteit
Investering	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Torrgas ➤ Zeolyst ➤ ESD – restgas ➤ Verbetering procesvoering (diverse projecten) ➤ Uitbreiding chloor-capaciteit (AkzoNobel) ➤ MCA ➤ BioMCN – vergister 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Agilon ➤ ChemCon ➤ Biomassacentrale (Eneco) 	

Deze lijst is een overzicht van de aan ons gepresenteerde projecten en is niet exclusief.

Aanbeveling:

Voor de projecten Agilon en Chemcon wordt de overheid geadviseerd de investeringsvoorstellen te ondersteunen, gebruikmakend van bestaand instrumentarium.

⁵ Dit is de verwachte werkgelegenheid bij vier van de zeven projectvoorstellen. Van drie projecten hebben we geen werkgelegenheidsprognose ontvangen.

⁶ Van één project ontbreekt een prognose van de werkgelegenheid.

3.4. Branding en acquisitie

De ontwikkeling van het cluster wordt versneld door bedrijven uit andere landen aan te trekken.

De aan te trekken bedrijven zijn een aanvulling op de keten van bedrijven die er nu al zijn. Chemports Eemsdelta stelt daartoe een acquisitiemanager aan die in nauw overleg met GSP, de NFIA en de NOM voornamelijk internationale bedrijven naar de Eemsdelta trekt, op basis van een analyse van witte vlekken en ketenadditionaliteit. Doel is de unique selling points van Chemports Eemsdelta in kaart te brengen en te vermarkten ('branding') en gericht en gezamenlijk nieuwe bedrijven offensief te acquireren. Ook zal aandacht moeten worden besteed aan de liaisonfunctie tussen alle relevante partijen. Een acquisitiemanager (en diens ondersteuning) zal zich volledig wijden aan het acquireren van nieuwe bedrijven, die het chemiecluster versterken en voor nieuwe werkgelegenheid zorgen, en aan het naar binnenhalen van investeringen van de concerns waar diverse bedrijven op het chemiepark onderdeel van zijn.

Aanbeveling:

Aanbevolen wordt dat Chemports Eemsdelta een acquisitiemanager aanstelt in samenwerking met de reeds betrokken partijen zoals GSP, de NOM, en NFIA.

3.5. Investeren in kennis en ondernemerschap

Er komt een gezamenlijke onderzoeks- en R&D-agenda alsmede faciliteiten voor (startend) mkb.

De unieke combinatie van competenties die in de regio aanwezig zijn bieden strategische kansen op de driehoek chemie-energie-agro. Bedrijven in het cluster leggen nu reeds hun onderzoeksvragen op het terrein van vergroening bij elkaar onder de noemer EemsdeltaGreen. Voor de lange termijn is er het onderzoeksprogramma 'Fuels for the Future', dat nu wordt ingericht als onderdeel van het Transitieplan voor de Topsector Chemie 'Chemie maakt het verschil'. Dit moet een consortium worden dat internationale onderzoekers aantrekt en samenwerkt met bedrijven over de hele wereld. De bedrijven die op het chemiepark hun productielocaties hebben zijn R&D-intensief, maar de R&D-locaties liggen elders. AkzoNobel is bereid haar R&D-vragen op het terrein van vergroening van de chemie te delen met het onderzoeksprogramma 'Fuels for the Future'. Ook andere bedrijven moeten worden uitgedaagd daarin als partner te participeren, en de trekkers van het programma hebben aangegeven dan ook aan sluiten bij de issues van deze bedrijven. Dit programma kan uitgroeien tot een Centre for Open Chemical Innovation (COCI). Nederland kent nu drie COCI's met elk een eigen specialisatie. Tevens wordt er voor gepleit om de potenties van het chemiecluster Emmen te betrekken bij de verdere ontwikkeling van het chemiecluster Eemsdelta en andersom.

De bedrijven die over tien jaar middelgrote werkgevers zijn, zijn nu starters en mkb-ers. Om startende ondernemers en kleine bedrijven te ondersteunen bij het uitwerken van innovatieve ideeën en jong talent aan te trekken, wordt een Innovation Lab Groningen opgericht. Er zijn nu bij de RUG en de Hanzehogeschool drie initiatieven (CASS, ZAP en de leerwerkplaatsen van EnTranCe) die gezamenlijk méér kunnen bieden, ook voor nieuwe en bestaande bedrijven in de Eemsdelta. Binnen een Innovation Lab kunnen deze bedrijven gebruikmaken van de infrastructuur (lab, applicatiecentrum, etc.), diensten en expertises van de onderneming(en) ter plaatse en de verbonden kennisinstellingen. Daarnaast kunnen starters gebruikmaken van publieke en private start-up fondsen. Dit lab wordt een samenwerkingsverband van bedrijven (via SBE), Noorderpoort College, Hanzehogeschool en Rijksuniversiteit Groningen en maakt gebruik van faciliteiten op en naast het Chemiepark (Brainwierde Weiwerd). Daarmee hebben bedrijven in de buurt een loket voor innovatieve procestechnologische vraagstukken. MBO-ers, HBO-ers en WO-ers werken er in teams, in een echte werkomgeving aan concrete oplossingen, samen met specialisten uit onderwijs en bedrijfsleven.

De topsectoren Chemie en Energie stellen een steunpunt in dat mkb-ondernemers gaat ondersteunen in netwerkvorming en aansluiting bij de programmalijnen van de Topconsortia voor Kennis en Innovatie.

Aanbeveling:

De clustercommissaris en SBE/EemsdeltaGreen gaan de onderzoeksagenda en -organisatie voorbereiden met bedrijven en kennisinstellingen (Topteam, RUG, Hanze). Deze agenda wordt vastgesteld door het triple helix bestuur. Verder wordt aanbevolen dat de topsector en de kennisinstellingen een InnovationLab gaan inrichten en de topsectoren Chemie en Energie een gezamenlijk steunpunt mkb inrichten.

3.6. Investeren in mensen

Bedrijfsleven en werknemers dienen stevig in te zetten op duurzame inzetbaarheid. Bedrijven gaan meer dan nu samenwerken op het terrein van de arbeidsmarkt, geven zicht op arbeidsmarktverwachtingen en investeren in het huidige en toekomstige arbeidspotentieel.

Het scholen van werknemers en het opdoen van ervaring om te komen of blijven werken in de chemie, vereisen een stevige investering in en van de huidige en toekomstige werknemer. De werkgroep heeft het beeld dat om-, her- en bijscholingsinspanningen in het chemiecluster tot op heden relatief gering zijn. Dit heeft negatieve gevolgen voor innovatievermogen en arbeidsproductiviteit en het heeft – zeker in geval van werkloosheid – een negatieve invloed op de employability. Bestaande ondersteunende instrumenten om te investeren in mensen, met name de ruimte die sectorplannen kunnen bieden, worden niet of onvoldoende aangeboord. Deze sectorplannen zijn primair een verantwoordelijkheid van werknemers en werkgevers, met waar nodig betrokkenheid van andere partijen. Maatregelen zijn bijvoorbeeld de arbeidsinstroom en begeleiding van jongeren, van-werk-naar-werk, behoud van oudere vakkrachten, scholing, mobiliteit en duurzame inzetbaarheid.

Er is een landelijk Sectorplan Procesindustrie vastgesteld (waar de chemiesector onderdeel van is). Aan deze maatregelen met een omvang van €33,6 miljoen heeft de minister van SZW circa €10 miljoen bijgedragen. Zo worden met behulp van dit plan 1000 werknemers toekomstgericht geschoold, 300 werknemers begeleid uit andere sectoren naar de procesindustrie en 200 werkloze jongeren tot en met 27 jaar versneld opgeleid met baangarantie. De chemiesector in Noord-Oost Groningen bestrijkt een substantieel deel van de totale procesindustrie in Nederland. Regionale werkgevers en – werknemers laten een belangrijke kans liggen indien zij zich niet (in gezamenlijkheid) inzetten om een ten minste proportioneel deel van de beschikbare middelen in de regio te laten neerslaan.

Verder is het verstandig een regionaal sectorplan op te stellen. Ook hier is actie geboden door werkgevers en werknemers gezamenlijk. De werkgroep constateert dat hier nog een impuls dient plaats te vinden. Dit sectorplan kan vanaf 1 april 2014 worden ingediend bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het ministerie kan (afhankelijk van de uitwerking en te nemen maatregelen) tot maximaal 50% van de maatregelen financieren. Het 'Actieteam crisisbestrijding' kan hierbij ondersteunen.⁷ De werkgroep constateert ten slotte een kwalitatieve mismatch tussen benodigde en beschikbare arbeid. Hierop is dringend actie nodig. De pilot van de ISD (werkplein) waarbij

⁷ Het Actieteam opereert vanuit de Stichting van de Arbeid (werkgevers, werknemers, VNG, Forum, UWV, Aanpak Jeugdwerkloosheid en de Ministeries OCW en SZW). Dit Actieteam kan snel schakelen tussen werkgevers- en werknemersorganisaties om de totstandkoming van een sectorplan te bespoedigen en het team denkt mee over maatregelen die gegeven de arbeidsmarktanalyse van de regio oplossingen bieden. Daarnaast biedt het Actieteam inzicht in de reeds tot stand gekomen plannen en plannen in wording, kan het meedenken over oplossingen en kan het in de regio bijeenkomsten organiseren of een ambassadeur inzetten om initiatieven te verbinden, zoals het Techniepact, Actieplan Jeugdwerkloosheid en inzet door UWV ten aanzien van 55+ werkzoekenden.

werkzoekenden en schoolverlaters een BBL opleiding volgen en een korte periode met behoud van uitkering werken, is een belangrijke instrument. Doelstelling is om uiteindelijk 150 tot 200 kandidaten op te leiden in de sectoren waar over een aantal jaren door groei of vergrijzing baanopeningen verwacht mogen worden (techniek, chemie en logistiek).

Aanbeveling:

SBE moet ervoor zorgen dat een aanzienlijk deel van het sectorplan Procesindustrie in de Eemsdelta neerslaat. We bevelen aan dat werkgevers- en werknemers in mei dit jaar een sectorplan Groningen indienen bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid..

3.7. Aanpakken van belemmeringen in regelgeving

De hoge energie-intensiteit en risico's in termen van veiligheid en milieu maken dat de chemiesector onderworpen is aan veel van wet- en regelgeving. Actie is nodig om nieuwe activiteiten te versnellen.

De chemie is gewend om te gaan met een groot aantal milieu- en andere regels. Het chemiecluster Eemsdelta is tevens gewend om te gaan met de nabijheid van de Waddenzee. Er zijn vijf specifieke knelpunten benoemd:

1. Waterbelasting op hergebruik van water en stoomcondenstaat. Sinds de verhoging van de belasting op leidingwater en het vervallen van het heffingsplafond moeten bedrijven meer waterbelasting betalen. Op dit moment inventariseert het ministerie van Financiën met het bedrijfsleven, het ministerie van Infrastructuur en Milieu en het ministerie van Economische Zaken deze knelpunten.⁸
2. Certificering van groene waterstof: AkzoNobel produceert waterstof met duurzame elektriciteit en verantwoord gewonnen water (uit oppervlaktewater). Het bedrijf wil de certificeringsketen verlengen. Hiermee kunnen klanten die waterstof in hun eindproduct verwerken duurzame waarde toevoegen aan dit product.
3. Omzetten van MEP beschikking naar SDE+ beschikking voor stoomproductiviteit uit biomassa.
4. Aanmerking van glycerine als afvalstof in plaats van als bijproduct: er wordt gewerkt aan een aanpassing van de handhavingslijn ten aanzien van de EU Kaderrichtlijn Afvalstoffen. Het advies is daarbij ruwe glycerine niet als afvalstof aan te merken indien het wordt ingezet in een productieproces. Dan wordt het aangemerkt als bijproduct. De werkgroep adviseert om dat advies in de aanpassing van de handhavingslijn over te nemen en tot directe implementatie over te gaan.
5. Onduidelijkheid over ETS en CO2 emissierechtensysteem voor de locatie.

⁸ Het ministerie van Financiën inventariseert samen met de sector (o.a. VEMW, VNO-NCW) mogelijke knelpunten samenhangend met de belasting op leidingwater. Knelpunten, met een kwalitatieve beschrijving en zoveel mogelijk ook een schatting van de hoeveelheden water waar het om gaat, kunnen tot eind maart 2014 worden ingebracht bij de VEMW dan wel het ministerie van Financiën. Eventuele bijstellingen worden meegenomen in het Belastingplan 2015.

Aanbeveling:

Overheden dienen knelpunten te bezien en te zoeken naar oplossingen hiervoor. Dit sluit aan bij het project maatwerk aanpak regeldruk binnen de topsector Chemie.

3.8. Verbreden en vergroenen door nieuwe investeringen mogelijk te maken

Door investeringen wordt verbreding en vergroening mogelijk.

Er bestaat een scala van lange termijnvisies ontwikkeld door onder meer de NOM en de WUR aangaande bio-based economy (met name op het gebied van fuels).⁹ De op te richten regioorganisatie zal, gebruikmakend van deze visies, een op de Eemdelta toegesneden visie opstellen om het cluster te vergroenen. Dit moet het mogelijk maken om nieuwe projecten van bedrijven te initiëren.

De werkgroep heeft diverse projectvoorstellen van bestaande en nieuwe bedrijven gezien die een beroep doen op ondersteuning (zie de donkere projecten in onderstaande tabel). Het gaat daarbij om de bouw van meerdere duurzame (demo-) fabrieken en installaties en grofweg om meer dan € 1,7 miljard aan investeringen en volgens de bedrijven om maximaal 500 arbeidsplaatsen.

Fase investeringsvoorstel	Private sector	Private sector, plus faciliterende rol overheid	Leidende rol Chemports Eemdelta
Idee		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Elektriciteit → waterstof ➤ Green Grid (Heveskes) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bio Hub
Concept	<ul style="list-style-type: none"> ➤ BioBTX ➤ Groen azijnzuur (AkzoNobel) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Woodspirit ➤ TSM ➤ HarvestaGG 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Utiliteiten entiteit
Investering	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Torrgas ➤ Zeolyst ➤ ESD – restgas ➤ Verbetering procesvoering (diverse projecten) ➤ Uitbreiding chloorcapaciteit (AkzoNobel) ➤ MCA ➤ BioMCN – vergister 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Agilon ➤ ChemCon ➤ Biomassacentrale (Eneco) 	

Een deel van de investeringsbehoefte kan worden vervuld door investeerders te begeleiden naar bestaande publieke en private financiers en Europese financiering, zeker als de voorstellen aansluiten bij de Smart Specialisation Strategy van de regio Noord Nederland. Een overzicht van te benutten nationale en internationale financieringsbronnen is beschikbaar. De werkgroep adviseert het cluster om de aansluiting met Brussel te verbeteren. Hierover zijn reeds de eerste verkennende gesprekken gevoerd.

De ondersteuning die van de overheid wordt gevraagd varieert van de verbetering van financieringsmogelijkheden via garanties en het afdekken van een onrendabele top, tot bemiddeling en de aanpassing van regelgeving. Er kan echter reden zijn om een extra impuls uit te delen ten behoeve van

⁹ NOM, Programma Biobased Economy Noord-Nederland; er zijn al het Carbohydrate Competence Center CCC en het Dutch Biorefinery Cluster; E.L. Scott, M.E. Bruins, J.P.M. Sanders, *Rules for the bio-based production of bulk chemicals on a small scale - Can the production of bulk chemicals on small scale be competitive?* (Wageningen UR/ Biobased Commodity Chemistry, 2013).

de regionale economie. Het gaat om investeringsprojecten die gezamenlijk het cluster versterken en vergroenen. Elk afzonderlijk voorstel hikt aan tegen het gegeven dat het groene cluster met samenhangende bedrijven en grondstof/energiekoppelingen nu nog niet zeker is. Om een investerings- en acquisitie-impuls mogelijk te maken kan de BSRI (Besluit subsidies regionale investeringsprojecten) weer worden geactiveerd en geactualiseerd, dan wel een equivalent instrument.

Daarnaast heeft de werkgroep een aantal investeringsvoorstellen aangereikt gekregen, die niet direct in verbinding staan met de versterking van het chemiecluster Eemsdelta, maar die wel concreet en mogelijk kansrijk zijn en een stevig aantal arbeidsplaatsen opleveren.

Deze zijn opgenomen in de bijlage 5.

Het is aan te bevelen dat in de toekomst de Economic Board hier een pivotale rol in zal moeten spelen.

Aanbeveling:

Er wordt aanbevolen dat de bedrijven deze investeringsvoorstellen uitwerken tot concrete business cases en dat de clustercommissaris waar nodig ondersteunt en bemiddelt in de overheidsondersteuning. Verder wordt aanbevelen dat de overheid de BSRI of een equivalent instrument (opnieuw) activeert en de projecten in de investerings- en conceptfase actief ondersteunt.

Bijlagen

Bijlage 1. Werkgroepleden

Werkgroep

Rein Willems

Sjoerd Sieburgh Sjoerdsma – AkzoNobel

Patrick Brouns - SBE

Bert Jan Lommerts – Topteam Chemie

René Genee – Groningen Seaports

Hans Schrikkema – Provincie Groningen

Guido Landheer – Ministerie van Economische Zaken

Hans Koning – Ministerie van Financiën

Arjan Dikmans – Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Theo Boon – Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Secretariaat

Geert Meijerink – Provincie Groningen

Barbara Huneman – Provincie Groningen

Oscar Delnooz – Ministerie van Economische Zaken

Maarten den Dekker – Ministerie van Economische Zaken

Adviseur

Jan van der Eijk

Birch Consultants

Bijlage 2. Proces en bijeenkomsten

De werkgroep is op 19, 20, 27 februari, 3 en 5 maart 2014 bijeengekomen. Daarnaast zijn sub-werkgroepen actief geweest rond enkele thema's en is op 28 februari een visiegroep bijeengekomen met deelnemers van bedrijven, RUG en topsectoren Chemie en Agro&Food. Op 3 maart is gesproken met relevante stakeholders uit de regio.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de focus van de bijeenkomsten.

Bijeenkomst		Datum	Focus
Werkgroepbijeenkomst I		19 februari	Visie, randvoorwaarden, strategie (hoofdpijnen actieplan)
Werkgroepbijeenkomst II		20 februari	Start van de uitwerking van concrete acties
Werkgroepen	Visiegroep met deelnemers van bedrijven, RUG, en de topsectoren chemie en agro&food	28 februari	<ul style="list-style-type: none"> - Opstellen van brede visie op chemiecluster Eemsdelta - Visie vormen op vergroening van cluster - Nadenken over lange termijn mogelijkheden
	Financiën	27 februari	<ul style="list-style-type: none"> - Voortgang mogelijkheden pensioenfondsen checken - Mogelijkheid energieakkoord checken - Juridische mogelijkheden BSRI checken - NOM benaderen voor mogelijkheden aanpassen criteria - Overzicht mogelijkheden
	Sociaal en kennis	27 februari	<ul style="list-style-type: none"> - Nadere uitwerking mogelijkheden sectorplannen e.d. en precisering effect op werkgelegenheid - Plan wat te doen op het gebied van mkb/starters en de koppeling met MBO, HBO, WO (bijv. CoE, CiV, iLab, COCI)
	Investerings	27 februari	<ul style="list-style-type: none"> - Criteria opleveren - Lijst met nieuwe projecten opleveren - Lijst met projecten (160 mln.) uitwerken waar mogelijk - Lijst met nieuwe projecten naast criteria leggen
	Utilities	27 februari	<ul style="list-style-type: none"> - Levert plan (doel, inrichting entiteit, functies)
	Regeldruk	27 februari	<ul style="list-style-type: none"> - Lijst met knelpunten wordt rond gestuurd - Werkgroep levert mogelijke oplossingen
	Bijeenkomst met relevante stakeholders uit de regio	3 maart	Eerste uitkomsten bespreken
Werkgroepbijeenkomst III		5 maart	Finalisering Actieplan

Bijlage 3. Beoordeling van het entrepreneurial ecosystem

Human Capital	Zwak	Lage bevolkingsdichtheid en krimpregio (vergrijzing en ontgroening)
		Relatief hoge werkloosheid in de regio
		Gros van de WO-ers/HBO-ers trekt naar de Randstad ('brain drain') door stevige concurrentie van andere regio's wat betreft werkgelegenheid en aantrekkelijkheid van de regio (imagoprobleem/perifeer gebied)
		De beschikbaarheid van MBO-ers in de regio is de afgelopen jaren sterk verbeterd door nieuwe opleidingsprogramma's en samenwerking bedrijfsleven en onderwijsinstellingen
		De arbeidsproductiviteit is hoog en stelt bedrijven in staat de arbeidskosten per eenheid van product te beheersen
Leiderschap en netwerk	Zwak	Beperkte gezamenlijke focus, geen gemeenschappelijke mindset en initiatief om dit te bereiken
		Geen sterke branding van het chemiecluster en geen (gezamenlijke) aanpak om het cluster beter te positioneren in de markt
		Onvoldoende acquisitiekracht en nationale afstemming
		Bestaande samenwerkingsverband van bedrijven is breed samengesteld; er zijn specifieke (netwerk)activiteiten voor de sector
		De aansluiting bij het Europees chemienetwerk (European Chemical Regions Network) ontbreekt
Publiek-private financiering	Redelijk	Er is landelijk, regionaal en Europees instrumentarium ter stimulering van ondernemerschap, kennis en innovatie
		Bestaand instrumentarium sluit onvoldoende aan op business cases/investeringsvoorstellen
		Moelijk om investeringen gefinancierd te krijgen
R&D en onderzoek en onderwijs	Matig	Het chemiecluster Eemsdelta is geen ontwikkelsite: de private R&D is zeer laag (gevestigde bedrijven investeren veelal op andere locaties); het aantal patenten binnen het chemiecluster is zeer beperkt
		Goed aanbod kennisinstellingen (opleiding en onderzoek) en plannen voor COCI, maar beperkte kruisbestuiving met chemiecluster Eemsdelta: onvoldoende interactie, te weinig acquisitie en vraagarticulatie vanuit de kennisinstellingen, voor bedrijven onvoldoende duidelijk bij wie je moet zijn
Regelgeving en politieke steun	Redelijk	Politiek commitment (landelijk, regionaal) voor versterking chemiecluster
		Economic Board in oprichting
		Toenemende druk door (Europese en nationale) milieu- en veiligheidseisen Belemmerende regelgeving rond een aantal concrete investeringsvoorstellen
Ondernemersklimaat	Zwak	Huidige bedrijven in het chemiecluster Eemsdelta zijn gericht op optimaliseren productieproces (kostenreductie), daardoor beperkt investeringsvolume
		Zwak ondernemersklimaat gezien aard bedrijfsactiviteiten (beheer productieprocessen) en doordat besluitvorming bij de grotere bedrijven elders plaatsvindt (vaak geen directeur/eigenaar op locatie, maar plantmanagers)
		Matige interesse buitenlandse bedrijven; geen dwingende redenen om zich te vestigen wanneer niet gelinkt aan chloorproductie
Infrastructuur	Goed	Goede infrastructuur tot grondstoffen (suiker, zetmeel, eiwitten) aanwezig
		Goede logistieke voorzieningen (aanwezigheid havens), waardoor relatief eenvoudig aan- en afvoer, geen congestie
		Goede energieproductievoorzieningen (grotendeels op fossiele brandstoffen)
		Goede basisinfrastructuur (geïntegreerd cluster van chemie en energie)
		Ruimte voor uitbreiding (fysiek en milieu), gecombineerd met goedkope grondprijzen
		Beperkte verbindingen door de lucht en over de weg; zeer matige openbaar vervoer verbindingen Eemsdelta

Bijlage 4. Voorstel Utiliteiten Entiteit (SBE)

Inleiding en achtergronden

De ontwikkeling van nieuwe utiliteiten en het verbeteren van de toegankelijkheid van bestaande utiliteiten geven een impuls aan de economische structuur van de Eemsdelta.

Collectieve utiliteiten en onderlinge verbindingen zorgen enerzijds voor samenhang, kostenverlaging, flexibiliteit en een cumulatief lagere milieubelasting binnen het industrieel cluster in de Eemsdelta. Anderzijds vormen de beschikbaarheid en toegankelijkheid van betaalbare en betrouwbare utiliteiten een belangrijke vestigingsfactor voor de industrie.

Het uitbreiden van het stoomnet, het toegankelijk maken en distribueren van restwarmte, het optimaal inzetten van industriewater en syngas, een mogelijke connectie met het Duitse elektriciteitsnet en de ontwikkeling van private netten zorgen voor lagere kosten en hogere efficiëntie. De ontwikkeling van infrastructuur voor *Power to Gas* en een *Biomassahub* zijn een startpunt voor nieuwe ontwikkelingen in de Eemsdelta gericht op verduurzaming.

Ontwikkeling en beheer van utiliteiten overstijgen het belang van individuele gebruikers en aanbieders van utiliteiten. De benodigde investeringen in infrastructuur, onderlinge afstemming tussen de gebruikers daarvan en de relatief lange tijdshorizon vragen om regie en onafhankelijk beheer van infrastructuur. De onrendabele top voor de eerste gebruikers en de rendementseisen van investeerders staan ontwikkeling en gebruik van utiliteiten echter in de weg.

Het bedrijfsleven in de Eemsdelta, de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij, Groningen Seaports en de overheden zetten zich gezamenlijk in om de utiliteiten te realiseren en regie en beheer duurzaam te borgen.

Investerings in utiliteiten

De ontwikkeling van utiliteiten gaat gepaard met investeringen in collectieve infrastructuur en bedrijfsspecifieke investeringen om op hierop aan te kunnen sluiten. De onderstaande overzichten tonen de investeringen die nodig zijn om korte, middellange en lange termijn de belangrijkste utiliteiten te realiseren.

Korte termijn (binnen 2 jaar)

Projectbeschrijving	Begroting	Tekort	Werkgelegenheid	Toelichting begroting	Toelichting tekort
Stoom: van stroom naar stoom en verbinding met bestaande stoomnet	€24.000.000	nbn	30 fte	€5 + €19 mln. (CPD-Eneco)	afhankelijk van omzetting MEP naar SDE+
Industriewater: Duurzame Watervoorziening Eemshaven via buizenzone	€14.000.000	€4.500.000	Nbn	€13 mln. zuivering en inname, 1 mln. hergebruik faciliteiten	onrendabele top
Syngas en waterstof: (hybride) distributienet syngas en waterstof	€6.300.000	€1.800.000	Nbn	€2 mln. netwerk €4,3 mln. (compressie)	onrendabele top
Buizenzone Eemsdelta: Openbare kabel en leidingstrook tussen Eemshaven en Delfzijl	€7.000.000	€5.200.000	Nbn	betreft eerste deel, first mover	tekort op investering bij aanvang op basis van 2 gebruikers/ 10 jaar
Totaal	€51.300.000	€11.500.000	30 fte		

Middellange termijn (realisatie 2 - 5 jaar)

Projectbeschrijving	Begroting	Tekort	Werkgelegenheid	Toelichting begroting	Toelichting tekort
Stoom: Integratie en uitbreiding stoomnetten Delfzijl	€21.000.000	nbn	nbn	€21 mln. infrastructuur	
Elektriciteit: Directe aansluiting op het Duitse net (Direct Line, evt. i.c.m. private grid)	€53.000.000	€20.000.000	30 fte	€50 mln. infrastructuur, €3 mln. bedrijfsspecifiek	onrendabele top
Restwarmte: Ringleiding restwarmte	€120.000.000	nbn	40 fte	€90 mln. infrastructuur, €30 mln. bedrijfsspecifiek	
Industriewater: Transitie drinkwater-industriewater Delfzijl	nbn	nbn	nbn		
Totaal	€194.000.000	€20.000.000	70 fte		

Lange termijn (realisatie 5 -15 jaar)

Projectbeschrijving	Begroting	Tekort	Werkgelegenheid	Toelichting begroting	Toelichting tekort
Elektriciteit: lokaal distributienet elektriciteit; Power to gas Infrastructuur en productielocatie (i.c.m. Direct line Duitsland) Schakelstation O'horn Noord	€39.000.000	nmb	20 fte	€10 mln. distributienet, €6 mln. schakelstation, €3 mln. en €20 mln. power to gas (infrastructuur en productielocatie)	
Biomass hub: openbare faciliteiten voor biomassa op- en overslag en lokale logistiek	€20.000.000			€20 mln. infrastructuur, €5 mln.	
Buizenzone Eemsdelta (uitrol): Openbare kabel en leidingenstrook tussen Eemshaven en Delfzijl	€46.000.000			Betreft uitrol buizenzone	
Totaal	€105.000.000	0	20 fte		

Aanpak & Utiliteiten Entiteit

Geïdentificeerde en toekomstige utiliteiten in de Eemsdelta worden ontwikkeld door een hiertoe nog op te richten 'Utiliteiten Entiteit' (UE). Groningen Seaports is voornemens de regie te nemen in de ontwikkeling hiervan. SBE en GSP committeren zich aan het uitgangspunt dat utiliteiten alleen via de UE worden ontwikkeld.

De UE richt zich in de businesscase- en realisatiefase op het initiëren en coördineren van initiatieven en projecten (regiefunctie) en na realisatie op het in stand houden en exploiteren van de utiliteiten (beheerfunctie).

In de huidige situatie is er sprake van meerdere regisseurs, investeerders en exploitanten. Stakeholders zijn voornemens om deze rollen onder te brengen in de UE. AkzoNobel is voornemens om haar utiliteitsnetwerken over te dragen aan de UE.

Regiefunctie

De regie op ontwikkeling wordt centraal belegd in de UE. De regisseur werkt op basis van visie (versterking clusters, hergebruik, nieuwe ketens, lange termijn) aan de ontwikkeling van nieuwe utiliteiten en het commercialiseren van bestaande utiliteiten. De regisseur is het eerste aanspreekpunt op het gebied van utiliteiten en borgt kennis.

De regiefunctie wordt gefinancierd door belanghebbenden zoals overheden en Groningen Seaports en via een gebruikersbijdrage. In de transitiefase worden ter overbrugging externe middelen gezocht.

Beheerfunctie

Het beheer van infrastructuur wordt decentraal belegd. De UE zorgt voor professioneel beheer van de utiliteit, bij voorkeur extern. Het eigenaarschap van de openbare infrastructuur kan liggen bij de gebruikers en leveranciers van bepaalde assets, (de-)centrale overheden, Groningen Seaports (als terreinbeheerder en ontwikkelaar) en eventuele infrastructuurpartijen. Gebruikers betalen hiervoor op basis van aansluiting en gebruik, bijvoorbeeld via huur, transportkosten of erfpacht.

Bijlage 5. Ontvangen investeringsvoorstellen (aanvullend)

Onderstaande projecten zijn genoemd bij de werkgroep en verdienen het om nader gezien te worden:

1. Er zijn gedachten om ten behoeve van de windparken op zee een onderling kabelnetwerk te bouwen, in plaats van elk park een eigen verbinding met de kust aan te laten leggen. De Eemshaven is goed gepositioneerd voor de aanleg en het beheer ten behoeve van Duitse en Nederlandse windparken. Dan zal er ook een kabelfabriek naar de haven kunnen komen met circa 400 arbeidsplaatsen. Aanleg en onderhoud van het kabelnetwerk op zee voor Duitse en Nederlandse parken bieden op termijn ook nog eens veel arbeidsplaatsen.
2. Daarnaast is er het voorstel voor bouw en gebruik van een innovatief schip voor de bouw van onbemande gasplatforms dat op korte termijn indicatief 100 arbeidsplaatsen oplevert.
3. Verder is er de mogelijkheid om in een glasvezelkabel te investeren die de Amsterdam-regio verbindt met de Eemdelta, en die de mogelijkheid voor nieuwe investeringen in datacentra in Noordoost Groningen aanzienlijk verhoogt.
4. Daarnaast zijn er plannen voor een LNG terminal in de haven.
5. Cosun overweegt in Hoogkerk een demoplant voor bioraffinage aan te leggen. Dit sluit aan bij strategische ambitie van het cluster, maar buiten het Eemsdeltagebied.
6. FReshmarket Innovation & Sustainability Solutions (FRISS): Het plan bestaat uit het investeren in duurzame glastuinbouw, waarbij energieneutraal geproduceerd wordt. Dit zou kunnen leiden tot circa 300 arbeidsplaatsen.